

Статеве дозрівання, по зауваженню І. Кона, – це стержень, навколо якого структурується самосвідомість підлітка. Потреба переконаватися в нормальності свого розвитку набуває сили домінуючої ідеї. Всі хлопчики й дівчата оцінюють власні ознаки мужності й жіночності. Від того, як складаються знання підлітка про себе, як формується переживання свого «фізичного Я» загалом й статевого зокрема, залежать багато сторін його майбутнього ставлення до самого себе й до оточуючих людей.

Знання себе, своїх фізичних і моральних сил дає підлітку можливість контролювати й регулювати власні дії та поведінку, бути адаптованою та психологічно здоровою особистістю.

Висновки. Гендерні особливості суттєво впливають на проблеми соціальної адаптації підлітків. Формування гендерної ідентичності є складним і багатоплановим процесом, що триває протягом усього життя. Гендерна ідентифікація зазнає значного впливу соціальних і культурних факторів. Опанування статевої ролі та набуття гендерної ідентичності є важливим завданням для підлітка. Успішна гендерна ідентифікація позитивно впливає на соціальну адаптацію старших підлітків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бендас Т.В. Гендерная психология: Учебное пособие / Т.В. Бендас. – Питер: СПб., 2006. – 431 с.
2. Говорун Т.В., Кікінежді О.М. Гендерна психологія: Навч. Посібник / Т.В. Говорун – К.: Вид. центр «Академія», 2004. – 308 с.
3. Говорун Т.В. Соціалізація статі та сексуальності: Монографія / Т.В. Говорун – Тернопіль: Богдан, 2001. – 240 с.
4. Горностай П.П. Личность и роль. Ролевой подход в социальной психологии личности / П.П. Горностай – Киев: Интерпресс ЛТД, 2007 – С. 121–125.
5. Рудницька І. Успішна адаптація як умова гармонійного розвитку особистості: фізіологічні і психологічні аспекти адаптації дитини / І. Рудницька // Психолог «ШС». – 2004. – №25–26. – С. 21–54.
6. Филипс Л. Адаптация и ее разновидности / Л. Филипс. – Л.: Наука, 1979. – С. 19–49.

Відловська О.

Науковий керівник – доц. Одинцова Г.С.

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПИСЬМА ПЕРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ НАВЧАННЯ ГРАМОТИ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

У концепції загальної середньої освіти вказується на необхідності формування у молодших школярів навчальної діяльності шляхом оволодіння організаційними, логіко-мовленнєвими, пізнавальними, контрольньо-оцінними естетично насиченими вміннями[2]. Освітніми результатами цього процесу є повноцінні мовленнєві й графічні вміння і навички, здатність до творчого самовираження, особистісно-ціннісного ставлення до праці, вміння виконувати нескладні творчі завдання, коли школяр вміє бачити довколишній світ очима цікавої і естетично багатой особистості. У цьому ряді навчальних умінь важливе місце займає формування графічних навичок, тобто навичок письма.

Проблема формування графічних навичок в учнів початкових класів перебувала в центрі уваги українських (М. Вашуленко, І. Кирей, М. Пентилюк,

К. Прищепи, О. Прищепи, Н. Скрипченко, О. Хорошковська) лінгводидактів, а також учителів-практиків (В. Ілюхіна, В. Лук'яненко, О. Потапова та ін.). Проблему методики навчання каліграфічного письма досліджували такі вітчизняні методисти, як К. Балютіна, М. Безруких, Г. Блінова, М. Вашуленко,

М. Кауч, І. Кирей, М. Наумчук, Є. Сарапулова, Н. Скрипченко, В. Трунова, В. Шпак та ін. У методиці формування навички письма в молодших школярів важливими є питання ефективних способів навчання, ролі різних методів у забезпеченні вільного володіння учнями письмом та ін.

Мета статті полягає в обґрунтуванні основних методів та прийомів навчання письма на уроках навчання грамоти і їх експериментальній апробації.

Актуальність дослідження визначається важливістю врахування сучасних тенденцій та методів навчання грамоти для організації процесу навчання письма. Письмо як комплексний вид навчальної діяльності складається з цілої низки структурних компонентів, багатьох правил і умінь, оволодіння якими – складний, тривалий і нелегкий процес для шестирічних учнів. Важкість роботи з навчання письма проявляється великою мірою через вікові характеристики учнів, адже діти не завжди достатньо підготовлені до сприймання такого матеріалу.

Експериментальне дослідження проводилося в 2017н.р. - 2018н.р. на базі 1-х класів Ігровецької ЗОШ І-ІІ ступенів (експериментальний клас) та Івачодолішнівська ЗОШ І ступенів Тернопільського району (контрольний клас). Сумарна кількість учнів становила 25 (відповідно 13 і 12 учнів). Ми враховували, що навчання письма – більш складна справа, ніж навчання читання, і вимагає спеціальних умінь і знань. Початковий етап оволодіння

письмом для першокласників дуже важкий, і уникнути багатьох труднощів, пов'язаних з ним, допомагала правильно організована підготовка руки дитини до письма. Корисними вправами для підготовки руки дитини до письма було декоративне малювання фарбами та олівцями на обмеженому просторі, зорові й слухові диктанти. Розвивали дрібні м'язи руки і дидактичні ігри з дрібними дидактичними матеріалами: паличками, соломинками, кульками, втулками та ін. Також для дітей вводилися спеціальні вправи, покликані підготувати руку до письма: навчити безвіддривних рухів, орієнтування в зошиті тощо.

Завданнями формувального етапу експерименту передбачало тренування в написанні літер і їх поєднань, формування каліграфічних навичок молодших школярів. Так, вправи включали: безперервне накреслення ряду горизонтальних і вертикальних ліній для розвитку вільного руху передпліччя; швидке письмо малих літер і поєднання їх з різними допоміжними лініями для розвитку легкості й плавності руху кисті та пальців; швидке і зв'язне написання малих літер алфавіту, поєднаних з різними сполучними лініями; письмо слів одним розчерком; безвіддривне письмо великих і малих літер у словах. На уроках з інших дисциплін продовжувалася робота над формами всіх літер алфавіту, різновидами їх поєднань залежно від складності написання, удосконаленням якісних характеристик письма, а також прискоренням темпу письма на основі безвіддривного написання складів, невеликих слів і речень. Метою таких уроків було виробити правильне і красиве письмо літер, поєднання їх у словах, урахуовуючи закономірності чіткого, швидкого й безвіддривного письма та можливості дітей оволодівати цими навичками.

Педагогічними умовами організації експерименту з формування навичок письма виступили: забезпечення позитивної мотивації графічної діяльності та створення стимулюючої атмосфери на уроках навчання грамоти; застосування системи графічних вправ, спрямованих на формування каліграфічних навичок учнів; вироблення оптимальної швидкості письма на уроках навчання грамоти.

Успіх у формуванні навички письма був пов'язаний також з урахуванням таких психолого-педагогічних аспектів: ознайомлення учнів із гігієнічними і графічними правилами письма; оволодіння необхідною координацією рухів руки під час писання і правильними прийомами письма; формування умінь свідомо контролювати процес написання за допомогою зіставлення свого письма зі зразком; вироблення в дітей самоконтролю шляхом зіставлення зорових образів у процесі оволодіння початковими формами графічних елементів та їх цілісних структур, зображених у вигляді літер, слів і речень; уміння зберігати графічну правильність письма при оптимальному темпі та при відвернутій увазі від змісту, орфографії, стилістики й інших видів завдань граматичного характеру [3, с. 24].

Зазначені педагогічні умови комплексно реалізовувалися на формувальному етапі експерименту. Так, особливе місце було надано мотивації, яка забезпечувала цікаву побудову навчального процесу, допомагала учням опанувати навички письма. За умови створення на уроках оптимістичної атмосфери, яка виключала психічну і фізичну перевтому дітей, формували в школярів позитивні мотиви навчання. Спокійна обстановка цілеспрямованої роботи, стан душевної рівноваги, упевненість у своїх силах, віра в можливість подолати труднощі панували в експериментальному класі.

Завданнями формувального етапу експерименту передбачало тренування в написанні літер і їх поєднань, формування каліграфічних навичок молодших школярів. Так, вправи включали: безперервне накреслення ряду горизонтальних і вертикальних ліній для розвитку вільного руху передпліччя; швидке письмо малих літер і поєднання їх з різними допоміжними лініями для розвитку легкості й плавності руху кисті та пальців; швидке і зв'язне написання малих літер алфавіту, поєднаних з різними сполучними лініями; письмо слів одним розчерком; безвіддривне письмо великих і малих літер у словах.

Істотних результатів ми домоглися при використанні ігрової ситуації. Казка «У писемній країні веселих ліній» дає можливість дітям бачити, як на папері оживають елементи літер і складаються в нові букви, а кожна літера пов'язана з другою, є її частиною або початком. Діти не тільки пам'ятають створення кожної букви, а навіть визначають її характер, коли уявляють (за допомогою музики) настрої кожної лінії, яку використовують для написання літери.

Перед написанням проводилося мускульне тренування рук. А ще – знаходження безлічі цікавих предметів, істот, пейзажів, у яких сховані букви. Наприклад, у зображенні одного тільки метелика діти знайшли і велику букву Е, і букви З, Н, В, Ч, Й. Малюнки малювали й діти. Тому не запам'ятати таку букву або переплутати її з іншою неможливо.

Неправильне поєднання графем приводить до орфографічних помилок. Для запобігання цього можна виділити 5 типів «образного» поєднання між буквами:

- нижнє поєднання – «виставили ногу в танці» – ома
- нижнє поєднання – «хвиля» – лм;
- пряме поєднання – «подали одне одному руку» – ин;
- верхнє поєднання – «носик чайника» – ао;
- верхнє поєднання – «всі ляльки» – он.

Засвоєння поєднань та використання на письмі з коментуванням забезпечувало гарне каліграфічне письмо, а також давало змогу уникнути багато помилок. Як приклад формування у дітей почерку подаємо фрагмент казки «У писемній країні веселих ліній» [1].

Веселий нулик **О** пішов гуляти до лісу. Там було дуже гарно! Він так пильно все розглядав, що не помітив, як йому назустріч бігла (маленька паличка з заокругленням). Вони зіткнулися і вигукнули: «а!» Так склалася буква «а».

І жила в хатці біля озера. Хатка була велика, красива. Озеро яскраве, тепле. Але було дуже сумно гратися одній. Та одного разу до неї прийшла сестриця (маленька паличка з заокругленням). Вирішили вони жити разом, бо так було веселіше. Так склалася буква «и», яка допомагала писатися словам, щоб і вони не були самотні:

*стіл – столи; лялька – ляльки;
весна – весни; пташка – пташки.*

Буква **и** пішла до озера ловити рибу. Опустила ногу. А на дворі літо, спека, вона протяжно сказала: «у!» / (велика похила паличка) зробила собі у перукарні зачіску. Коли вона йшла по дорозі, всі знайомі казали «Ух!».

Велика / посварилася з своєю подругою /. Повернулися одна до одної спиною і не розмовляють день, два, три... (/ \)

А що ж вони не поділили? Пасок до плаття у них один на двох. Перша кричить: «Мій!», друга не віддає. Не поділили, тому носять разом. (**А**)

І прийшла до **І**, подала їй руку і промовила: «Давай дружити, ну!» (**Н**).

Три **///** на святі танцювали всі разом, та так довго, що їх ніхто роз'єднати не зміг. (**Т**).

Саме такі та інші казкові моменти допомагали дітям не лише краще вивчити букви та запам'ятати їхнє написання, а ще й забезпечували естетичне виховання дітей.

На уроках з інших дисциплін продовжувалася робота над формами всіх літер алфавіту, різновидами їх поєднань залежно від складності написання, удосконаленням якісних характеристик письма, а також прискоренням темпу письма на основі безвідривного написання складів, невеликих слів і речень. Метою таких уроків було виробити правильне і красиве письмо літер, поєднання їх у словах, ураховуючи закономірності чіткого, швидкого й безвідривного письма та можливості дітей оволодівати цими навичками.

На прикінцевому етапі дослідження було проведено контрольний зріз з метою з'ясування ефективності експериментальної методики. Результати аналізу засвідчили, що кількість графічних порушень, допущених учнями експериментального класу, виявилася незначною. Так, на прикінцевому етапі навчання правильну форму літер відтворили 64,2% учнів КК, тоді як в ЕК – 76,4%, дотрималися пропорційності елементів літер відповідно 73,3% школярів КК і 84,2% школярів ЕК, нахилу – 69,7% учнів КК і 82,4% учнів ЕК, а правильно оформили робочий рядок – відповідно 75,8% і 87,9% учнів.

Порівнюючи рівні сформованості навичок письма учнів контрольного класу, значних позитивних змін не спостерігали. Отже, отримані під час педагогічного експерименту результати засвідчили ефективність розробленої методики формування навичок письма у молодших школярів. Даний підхід здатний забезпечити оптимальний розвиток навичок письма у учнів першого класу.

Висновки. Використання різних методів і прийомів навчання письма, їхньої структури і функцій має значення для вдосконалення графічних навичок молодших школярів. Відтак нами визначено й експериментально апробовано методику формування навичок письма у молодших школярів на основі поєднання різних методів і прийомів та використання системи графічних вправ і завдань. Прикінцевий етап дослідження засвідчив позитивні кількісні та якісні зрушення рівнів сформованості навички письма учнів експериментального класу. Перспективами подальшого дослідження визначено формування навичок письма не тільки в початковій школі, а й у середній ланці, що є запорукою успіху в подальшому навчанні школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коваль Л. У писемній країні веселих ліній / Л. Коваль // Початкова освіта. - К. : Вид. дім "Шкільний світ", 2007. – № 8. - С. 17-20.
2. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа) освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/2712/
3. Шпак В.П. Формування графічних навичок письма / В.П. Шпак // Початкова школа. – 2011. – №11. – С. 24–25.

*Міда І.
Науковий керівник - доц. Гончаровська Г. Ф.*